

УДК 316.6:159.92

DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019-9.20>

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЯКІ ПОСЯГАЮТЬ НА ПРАВА І СВОБОДИ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Колобишко Віталій Вікторович,
аспірант кафедри державно-правових
наук та адміністративного права
(Центральноукраїнський державний
педагогічний університет імені
Володимира Винниченка,
м. Кропивницький, Україна),
викладач відділення
«Економіки та права»
(Кропивницький коледж механізації
сільського господарства,
м. Кропивницький, Україна)

Статтю присвячено аналізу об'єктивних ознак адміністративних правопорушень, що посягають на права і свободи осіб з інвалідністю. У ході дослідження було з'ясовано, що адміністративне правопорушення (проступок) – це протиправна, винна (умисна чи необережна) дія або бездіяльність, що посягає на громадський порядок, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління, і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Також було визначено, що склад адміністративного правопорушення являє собою сукупність установлених законом про адміністративну відповідальність об'єктивних та суб'єктивних ознак, які характеризують вчинене діяння як адміністративне правопорушення (проступок). Наголошено, що до об'єктивних ознак складу адміністративного правопорушення належать обставини, які характеризують об'єкт правопорушення та об'єктивну сторону. З'ясовано, що об'єктом адміністративного правопорушення, яке посягає на права і свободи осіб з інвалідністю, є суспільні відносини, які виникають у ході реалізації останніми наданих та гарантованих Конституцією України та Законами України прав і свобод. Встановлено, що обов'язковою ознакою об'єкта є наявність потерпілого – особи з інвалідністю. Здійснено класифікацію об'єктів адміністративних правопорушень, що посягають на права і свободи осіб з інвалідністю, на загальні, родові, видові та безпосередні. Встановлено, що об'єктивна сторона адміністративних правопорушень, що посягають на права осіб з інвалідністю, характеризується однією обов'язковою ознакою – суспільно-шкідливим діянням, тому дані правопорушення мають формальний склад. Проаналізовано норми законодавства про адміністративну відповідальність та встановлено, що адміністративні правопорушення, які посягають на права і свободи осіб з інвалідністю, можуть вчинятися як дією, так і бездіяльністю. Крім того, в деяких складах обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є засоби вчинення правопорушення. Акцентовано увагу на тому, що не всі права та свободи осіб з інвалідністю поставлені під охорону норм законодавства про адміністративну відповідальність, а отже, мова про дієвий захист указаної категорії осіб йти не може.

Ключові слова: склад адміністративного правопорушення, об'єкт адміністративного правопорушення, особа з інвалідністю, об'єктивна сторона адміністративного правопорушення, суспільно-шкідливе діяння, що посягає на права і свободи осіб з інвалідністю.

OBJECTIVE SIGNS OF ADMINISTRATIVE OFFENSES AFFECTING THE RIGHTS AND FREEDOMS OF PERSONS WITH DISABILITIES

Kolobyshko Vitaliy Viktorovich,
graduate student of the Department
of State Law
science and administrative law
(Central Ukrainian State Pedagogical
Volodymyr Vynnychenko University,
Kropyvnytskyi, Ukraine),
Lecturer in Economics and Law
(Kropyvnyk College of Mechanization
of Agriculture, Kropyvnytskyi, Ukraine)

The article is devoted to the analysis of objective signs of administrative offenses that violate the rights and freedoms of persons with disabilities. In the course of the research it was found out that an administrative offense (misdemeanor) is an unlawful, guilty (intentional or negligent) act or omission affecting the public order, rights and freedoms of citizens, the established order of administration and for which the law provides for administrative responsibility. It was also determined that the composition of an administrative offense is a set of objective and subjective features established by the law on administrative responsibility, which characterize the act committed as an administrative offense (misdemeanor). It is emphasized that the objective features of the composition of an administrative offense include circumstances that characterize the object of the offense and the objective side. It has been found that the object of an administrative offense that violates the rights and freedoms of persons with disabilities is the public relations that arise in the course of the realization of the rights and freedoms granted by the Constitution and the laws of Ukraine. It is established that a mandatory feature of the object is the presence of a victim – a disabled person. The objects of administrative offenses that violate the rights and freedoms of persons with disabilities are classified by general, generic, species and direct. It is established that the objective side of administrative offenses that violate the rights of persons with disabilities is characterized by one mandatory feature – socially harmful acts, so these offenses have a formal composition. The norms of the legislation on administrative liability are analyzed and it is established that administrative offenses that violate the rights and freedoms of persons with disabilities can be committed both by act and by inaction. In addition, in some warehouses, the means of committing an offense is a mandatory feature of the objective party. Attention is drawn to the fact that not all the rights and freedoms of persons with disabilities are protected by the norms of the legislation on administrative liability, and therefore the effective protection of the specified category of persons cannot be discussed.

Key words: administrative offense, administrative offense object, person with disability, objective side of administrative offense, socially harmful act that violates the rights and freedoms of persons with disabilities.

У XXI ст. світова спільнота робить потужні кроки у напрямі демократизації та визнання прав і свобод людини найвищою соціальною цінністю. Права та свободи людини є невід'ємними, а їх обсяг не залежить від будь-яких об'єктивних факторів (стать, вік, національна чи расова приналежність, майновий чи соціальний статус, стан здоров'я тощо). У зв'язку з цим права осіб з інвалідністю захищаються і гарантуються державою на рівні з іншими громадянами. В Україні на конституційному рівні закріплено рівність усіх людей у своїй гідності та правах (ст. 21 Конституції України).

Нормативно-правове регулювання захисту прав і свобод осіб з інвалідністю покладено на правові інститути адміністративно-деліктного та кримінального права. Для того щоб створити ефективну систему адміністративно-правового захисту, законодавець визначає права і свободи осіб з інвалідністю, які найчастіше порушуються, та конструює склади адміністративних проступків, що має також і превентивний вплив на потенційних правопорушників.

Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) визначає, що адміністративне правопорушення – це протиправна, винна (умисна чи необережна) дія або бездіяльність, що посягає на громадський порядок, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління, і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [1]. Водночас адміністративне правопорушення, що посягає на права і свободи осіб з інвалідністю, – це суспільно шкідливе, умисне, протиправне діяння (дія або бездіяльність), учинене деліктоздатним суб'єктом, що посягає на суспільні відносини у сфері реалізації особами з інвалідністю наданих і гарантованих державою прав і свобод у сфері доступності, забезпечення універсального дизайну розумного пристосування товарів, робіт і послуг [2, с. 174]. Теорія адміністративного права доводить, що протиправне діяння може бути визнане адміністративним правопорушенням, якщо воно містить у сукупності такі ознаки: суспільна шкідливість, протиправність, винність та адміністративна караність. Діяння (дія чи бездіяльність) суб'єкта заподіює або створює загрозу заподіяння шкоди об'єктам адміністративно-правової охорони [3, с. 274], в даному випадку ним будуть права та свободи осіб з інвалідністю, наприклад, право на доступність до об'єктів інфраструктури. Протиправність як ознака адміністративного правопорушення, що посягає на права і свободи осіб з інвалідністю, означає, що таке діяння має бути чітко прописане в законодавстві про адміністративну відповідальність. Також за вчинення адміністративного проступку, що посягає на права і свободи осіб з інвалідністю, законодавством має бути передбачено застосування особливого виду державного примусу – адміністративної відповідальності.

З наведеного вище можливо зробити висновок, що для здійснення кваліфікації адміністративного правопорушення, що посягає на права і свободи осіб з інвалідністю, необхідною є наявність чітко виражених його ознак. Із практичної точки зору має значення більш детальна регламентація кола об'єктів, стосовно яких найчастіше здійснюється адміністративні правопорушення, і за які суб'єкт несе адміністративну відповідальність. Так, наприклад, справа про адміністративне правопорушення, передбачене ч. 6 ст. 152-1 КУпАП «Паркування транспортного засобу на місцях, призначених для безоплатного паркування транспортних засобів, якими керують водії з інвалідністю або водії, які перевозять осіб з інвалідністю, водієм, який не має документів про наявність у нього чи в одного з пасажирів інвалідності (крім явно виражених ознак інвалідності)», розглядається та вирішується органами Національної поліції України.

Загальні положення про адміністративне правопорушення та підстави адміністративної відповідальності досліджувалися у працях В.Б. Аверянова, Д.М. Бахраха, Ю.П. Битяка, С.М. Братуся, В.П. Петкова, С.В. Ківалова, А.Т. Комзюка, Ю.С. Шемшученка та багатьох інших. Безпосередньо ж проблеми, пов'язані з кваліфікацією адміністративних правопорушень, що посягають на права і свободи осіб з інвалідністю, фрагментарно висвітлювалися в роботах Є.Ю. Соболя, О.В. Паровишник, В.П. Роман, С.С. Коханчук, О.Л. Соколенко, А.М. Мхитарян, С.В. Петкова тощо. Але наявність досить великої кількості досліджень з даної проблематики не зменшує актуальності дослідження об'єктивних ознак адміністративних правопорушень, які посягають на права і свободи осіб з інвалідністю, оскільки дослідження зосереджувалися на право-

вих механізмах охорони прав і свобод осіб з інвалідністю, тому аналізу об'єктивних ознак приділялося мало уваги.

Метою статті є виявлення та аналіз об'єктивних ознак адміністративного правопорушення, що посягає на права і свободи осіб з інвалідністю, з урахуванням досягнень науки адміністративного права.

Кожне адміністративне правопорушення являє собою певний юридичний факт, який характеризується властивими тільки йому особливостями. Зазначені особливості фіксуються законодавцем у вигляді ознак, характерних тільки для даного виду правопорушень. Сукупність ознак певного правопорушення в науці прийнято називати «склад правопорушення».

В адміністративно-правовій науці під складом адміністративного правопорушення розуміють «сукупність установлених законом про адміністративну відповідальність об'єктивних та суб'єктивних ознак, які характеризують вчинене діяння як адміністративне правопорушення (проступок)». Склад адміністративного правопорушення утворюють чотири обов'язкові елементи, відсутність хоча б одного з яких виключає наявність у діянні складу адміністративного правопорушення. Такими елементами є: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт і суб'єктивна сторона. Склад адміністративного правопорушення є єдиною достатньою підставою для притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Відповідно до мети предметом нашого дослідження є об'єктивні ознаки адміністративного правопорушення, що посягає на права і свободи осіб з інвалідністю. До них належать об'єкт та об'єктивна сторона складу адміністративного правопорушення.

Об'єкт адміністративного правопорушення. У загальному розумінні під об'єктом адміністративного проступку розуміють сукупність суспільних відносин, які охороняються законом про адміністративну відповідальність, і яким під час вчинення правопорушення завдається або створюється загроза заподіяння шкоди. Об'єктом адміністративного правопорушення, що посягає на права і свободи осіб з інвалідністю, є суспільні відносини, які виникають у ході реалізації останніми наданих та гарантованих Конституцією України та Законами України прав і свобод. Обов'язковою ознакою об'єкта даного виду правопорушень є наявність потерпілого, яким є особа з інвалідністю. Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», особою з інвалідністю є особа зі стійким розладом функцій організму, що в разі взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її захист [4].

Аналізуючи чинне законодавство України, міжнародні акти про права осіб з інвалідністю та наукову літературу, Є.Ю. Соболь надає таке визначення для даної категорії осіб: «особа з інвалідністю – це особа з фізіологічними (інтелектуальними) стійкими вадами функцій організму, зумовленими захворюванням, травмами або уродженими дефектами (аномаліями), які ускладнюють умови її життєдіяльності й соціальної адаптованості та вимагають різнобічного захисту з боку держави» [5, с. 44]. Необхідно зазначити, що в чинному законодавстві про адміністративну відповідальність відсутня пряма вказівка на потерпілого (особу з інвалідністю) внаслідок розпорошеності складів адміністративних правопорушень по різних розділах КУпАП, тому ми вважаємо, що необхідно акцентувати увагу на цій прогалині.

У науці адміністративного права існує класифікація об'єктів складу адміністративного правопорушення, тобто їх розподіл на види (загальний, родовий, безпосередній). У зв'язку з тим, що особи з інвалідністю наділені таким же обсягом прав і свобод, що й інші члени суспільства, посягання на них передбачені різними розділами Осо-

бливої частини КУпАП. В.К. Колпаков та О.В. Кузьменко визначають, що загальний об'єкт адміністративного правопорушення – увесь масив суспільних відносин, які охороняються в адміністративному порядку [6, с. 54] Враховуючи вказане, дозволяється зробити висновок, що загальним об'єктом адміністративних правопорушень, що посягають на права і свободи осіб з інвалідністю, є сукупність усіх суспільних відносин, поставлених під охорону законодавства про адміністративну відповідальність, учасниками яких є зазначені особи.

Ю.П. Битяк виділяє такі види об'єктів адміністративного правопорушення, які конкретизують загальний об'єкт і знаходяться в його площині: родовий об'єкт – сукупність однорідних або тотожних суспільних відносин, видовий об'єкт – відокремлена група суспільних відносин, спільних для деяких проступків, та безпосередній об'єкт – конкретні суспільні відносини, поставлені під охорону закону [7].

Так, наприклад, родовим об'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 41 КУпАП «Порушення вимог законодавства про працю та охорону праці», є врегульовані законом трудові відносини та охорона праці, видовим об'єктом – суспільні відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією особою з інвалідністю права на працю, безпосередні об'єкти – поставлені під охорону ст. 41 КУпАП трудові відносини, учасниками яких є особи з інвалідністю (право на безпечні умови праці, право на умови праці згідно з рекомендаціями медико-соціальної експертної комісії тощо).

Враховуючи правопорушення, які посягають на права і свободи осіб з інвалідністю і містяться в різних розділах Особливої частини КУпАП, виникають труднощі з конкретизацією родового об'єкта вказаного виду правопорушень. Ми пропонуємо визначати його з точки зору наявності як учасника суспільних відносин особи з інвалідністю. Тому родовим об'єктом адміністративних правопорушень, що посягають на права і свободи осіб з інвалідністю, необхідно вважати суспільні відносини, які виникають у різних сферах суспільного життя у зв'язку з реалізацією особами з інвалідністю своїх прав та свобод і які знаходяться в площині загального об'єкту, тобто сукупності всіх поставлених під адміністративну охорону суспільних відносин.

У теорії видовий об'єкт має бути конкретизацією родового і знаходитися в межах суспільних відносин, які ним охоплюються. Аналізуючи законодавство, необхідно констатувати, що видовий об'єкт адміністративного правопорушення, що посягає на права і свободи осіб з інвалідністю, буде визначатися главою Особливої частини, в якій законодавець розмістив норму, котра містить опис складу адміністративного правопорушення. Так, видовим об'єктом адміністративних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 96 та ч. 1 ст. 96-1 КУпАП, є суспільні відносини, що виникають під час планування, будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту об'єктів і споруд на предмет дотримання будівельних законодавчих актів, норм і стандартів щодо забезпечення доступності для осіб з обмеженими можливостями.

Проаналізувавши положення законодавства про захист прав осіб з інвалідністю, необхідно виділити такі безпосередні об'єкти адміністративно-правової охорони:

- доступність до об'єктів інфраструктури (спорудження парапетів та інших пристосувань для забезпечення доступу до будівель, споруд, транспорту, облаштування місць для стоянки на майданчиках для паркування тощо);
- безбар'єрність (забезпечення доступу до отримання інформації на доступному для осіб з інвалідністю рівні);
- трудові права осіб з інвалідністю (відсутність випробування під час вступу на роботу, скорочений робочий час, умови праці відповідно до висновку медичної комісії тощо);

- житлові права осіб з інвалідністю (право на поліпшення житлових умов);
- право на універсальний дизайн та розумне пристосування (випуск продукції, яка пристосована для користування особами з обмеженими можливостями, виконання робіт та надання послуг відповідно до стандартів, які встановлюють правила універсального дизайну та розумного пристосування).

Як уже зазначалося, до об'єктивних ознак відносять не тільки об'єкт, а й об'єктивну сторону адміністративного правопорушення. Об'єктивну сторону визначають ряд ознак, які характеризують акт зовнішньої поведінки правопорушника. Для характеристики об'єктивної сторони передусім виділяють її обов'язкові ознаки, такі як протиправне діяння (дія чи бездіяльність), суспільно-шкідливі (небезпечні) наслідки та причинний зв'язок між діянням та наслідками, місце, час, обстановка, спосіб, знаряддя та засоби вчинення проступку. При цьому, виходячи із загальнотеоретичних учень про правопорушення, підставою юридичної відповідальності є діяння правопорушника, яке несе певну небезпеку та дає критерії притягнення до відповідальності. Характеризуючи діяння як обов'язкову ознаку об'єктивної сторони адміністративних правопорушень, що посягають на права і свободи осіб з інвалідністю, необхідно зазначити, що вказані правопорушення можуть вчинятися як дією, так і у вигляді бездіяльності. Так, суспільно шкідливою є бездіяльність у вигляді необлаштування на спеціально обладнаних чи відведених майданчиках для паркування транспортних засобів, у тому числі біля житлових будинків (крім індивідуальних житлових будинків) та інших будівель, на тротуарах (із числа місць для зупинки та стоянки транспортних засобів), місць, призначених для паркування транспортних засобів, якими керують водії з інвалідністю або водії, які перевозять осіб з інвалідністю (ч. 7 ст. 152-1 КУпАП), порушення вимог законодавства про працю, що виразилося у нестворенні умов неповного робочого часу відповідно до висновків медико-соціальної комісії (ч. 1 ст. 41 КУпАП). Прикладом суспільно-шкідливої дії є паркування транспортного засобу на місцях, призначених для безоплатного паркування транспортних засобів, якими керують водії з інвалідністю або водії, які перевозять осіб з інвалідністю, водієм, який не має документів про наявність у нього чи в одного з пасажирів інвалідності (крім явно виражених ознак інвалідності) (ч. 6 ст. 152-1 КУпАП), передача замовнику проектної документації для виконання будівельних робіт на об'єкті, розробленої з порушенням вимог законодавства, містобудівної документації, вихідних даних для проектування об'єктів, будівельних норм, стандартів і правил, у тому числі щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення (ч. 1 ст. 96-1 КУпАП), безпідставна відмова від передбаченого законом пільгового перевезення громадян (ч. 7 ст. 133-1 КУпАП).

Підсумовуючи викладене, можемо зробити висновок, що адміністративні правопорушення, які посягають на права і свободи осіб з інвалідністю, можуть вчинятися як шляхом дії, так і бездіяльністю. Протиправними визнаються діяння особи, які створюють бар'єри на шляху реалізації особами з інвалідністю гарантованих Конституцією прав та свобод.

На підставі аналізу складів адміністративних правопорушень, що посягають на права осіб з інвалідністю, вважаємо необхідним акцентувати на факультативності таких ознак, як суспільно-шкідливі наслідки, причинний зв'язок між діянням та наслідками (вони є обов'язковими в так званих матеріальних складах адміністративного правопорушення), місце, час, обстановку, спосіб, знаряддя та засоби вчинення проступку.

Отже, склад адміністративного правопорушення, що посягає на права і свободи осіб з інвалідністю, є формальним, а тому законодавець обмежується тільки опи-

сом суспільно-шкідливого діяння. У деяких випадках важливе значення має засіб вчинення правопорушення. Так, ч. 6 ст. 152-1 КУпАП вказує, що засобом вчинення правопорушення є технічний засіб, ч. 1 чт. 96-1 КУпАП встановлює, що засобом вчинення даного правопорушення є проектна документація для виконання будівельних робіт на об'єкті, розроблена з порушенням вимог законодавства, містобудівної документації, вихідних даних для проектування об'єктів, будівельних норм, стандартів і правил, у тому числі тих, які стосуються створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення.

Підсумовуючи вказане, хотілося б наголосити на тому, що не всі права та свободи осіб з інвалідністю взяті під захист законодавства про адміністративну відповідальність. Існує багато прогалин у законодавстві щодо врегулювання питань, пов'язаних з універсальним дизайном та розумним пристосуванням, а отже, й адміністративних правопорушень, пов'язаних із цими явищами, не передбачено чинним законодавством.

Об'єктивні ознаки адміністративних правопорушень, що посягають на права і свободи осіб з інвалідністю, являють собою сукупність ознак, які характеризують суспільні відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією вказаною категорією осіб гарантованих їм Конституцією України прав та свобод, а також зовнішній прояв суспільно-шкідливої поведінки, яка посягає на зазначені суспільні відносини.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. URL: zakon.rada.gov.ua/go/80731-10
2. Соболь Є.Ю., Колобишко В.В. Загальна характеристика адміністративних правопорушень, що посягають на права і свободи осіб з інвалідністю. *Порівняльно-аналітичне право – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2/2019. URL: <http://par.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/123>
3. Адміністративна відповідальність : курс лекцій / В.К. Колпаков та ін. ; за ред. О.В. Кузьменко ; Нац. акад. внутр. справ. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 567 с.
4. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : Закон України від 21.03.1991 р. 875-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. С. 21. Ст. 252.
5. Соболь Є.Ю. «Діяльність органів публічної влади щодо реалізації захисту прав і свобод інвалідів: адміністративно-правова теорія та практика» : дис. доктора. юр. наук : 12.00.07 ; Запоріжський Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2015. 546 с.
6. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
7. Адміністративне право України : підручник / Ю.П. Битяк та ін. ; за ред. Ю.П. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 544 с.